1986 - Nr 1

Sint-Lucas Tijdschrift

OPGELET!

nieuw adres
Haachtsesteenweg 8
1030 Brussel

driemaandelijks orgaan
van de belgische genees-
herenvereniging sint-lucas.

redactie:

Dr. Gerard Vandenberghe

Vijfenvijftigste jaargang

Nr 1 - 1986

Iedere bijdrage verschijnt onder de verantwoordelijkheid van de auteur.

Verantwoordelijke uitgever - Dr. G. Vandenberghe - Prof. J. Lederer

Sint Lucas Tijdschrift

INHOUD

Nr 1 - 1986

VOORWOORD

Sint-Lucas-Tijdschrift 1986, nummer één, begint optimistisch: vóór het einde van het jaar rekenen we op een toename van ons lezerspubliek met meer dan 50 %, en met uw medewerking wordt dit ruim overtroffen.

*

*   *

Uw Sint Lucas Tijdschrift is **in** én volwassen.
Jarenlang biedt ons tijdschrift, aan de hand van **gefundeerde actualiteit**, gevarieerd **geestelijk** voedsel om, in eer en geweten, individuele verantwoordelijkheid te kunnen nemen en dragen ten dienste van ieder afzonderlijke zieke, rekening houdend met het waardevolle uit het verleden en de toekomst, op gebied van geloof, kennis, wetenschappelijk kunnen, wettelijkheid en socio-economische structuren binnen onze staatsgrenzen en de groeiende Europese gemeenschap.

*

*   *

Het **Centrum voor Bio-Medische Ethiek**, CBME, werd, als multi-disciplinair instituut, door Professor Dr. R. Borghgraef over de doopvont gehouden in de promotiezaal van de universiteitshal te Leuven op 4 februari.
Moraaltheoloog, docent dr. Paul Schotsman, pr., is de directeur en jurist dr. Herman Nys, docent «medisch recht» samen met Professor Dr. E. Eggermont, die de «medische deontologie» doceert, vormen de pijlers van de CBME.

De Amerikaanse moraaltheoloog, de nieuwe doctor honoris causa, Richard A. McCormick, s.j., Professor of christian ethic, Kennedy Institute of ethics, Georgtown University, handelde als gastspreker over: **«Health and Medecine in Catholic Tradition»**. Hierop komen we terug. Het volgend nummer van het Sint Lucas Tijdschrift wordt volledig gewijd aan CBME.

Alvast verheugen we ons over de multi-disciplinaire aanpak, moreel en juridisch, **ten dienste** van de delicate taak van de geneesheer die **alleen** staat met de verantwoordelijkheid voor zijn medisch beroepsgeheim.
Uit het dossier over de orde der geneesheren blijkt welk jarenlang (vanaf de jaren 1920...) moeizaam wordingsproces er vóór W.O. II aan ten grondslag ligt. Dit dossier zal aangevuld worden met het wedervaren van de Orde der Geneesheren tijdens de oorlog én ook erna.
Beroepsgeheim is niet alleen een dekmantel voor onze **daden** maar een **recht op privacy** vanwege de patiënten; waaraan zelfs astronauten vasthouden tijdens de interplanetaire vlucht.

G.V.

Stabiliteit van het gezin en toekomst van de samenleving

E.H. Paul Schotsmans
Docent Medische Ethiek
Faculteit der Geneeskunde
K.U. Leuven

De laatste jaren is er een golf van kritiek en vragen over het huwelijksinstituut losgekomen. Steeds meer mensen stellen zichzelf de vraag of het in onze tijd nog wel zin heeft om te trouwen. Vooral over de duurzaamheid van de liefdesrelatie bestaan zeer veel twijfels. Alternatieve samenlevingsvormen genieten steeds meer belangstelling en meer en meer mensen zweren, zij het soms tijdelijk, bij een vrijgezellenbestaan. Al deze fenomenen getuigen van een groeiend onbehagen tegenover het huwelijksinstituut. Zij scheppen ook een mentaliteit die het huwelijksinstituut op de helling zet. De noodzaak dringt zich dus op om deze verschijnselen van naderbij te bestuderen om enerzijds te kunnen achterhalen wat men in het huwelijksinstituut precies verwerpt of in vraag stelt én anderzijds zicht te kunnen krijgen op de weerslag die het huwelijk als instituut van deze fenomenen ondervindt.

Grosso modo kunnen we een viertal symptomen aanwijzen die de crisis in het dagdagelijkse leven voelbaar maken: de echtscheiding, de commune als alternatief voor het huwelijk, het verschijnsel van het ongehuwd samenwonen in zijn verschillende uitingsvormen en het vrij recente fenomeen van de «Living Apart Together»-relaties en de nieuwe vrijgezellen. In onze bijdrage willen we ten exemplarischen titel ons beperken tot de echtscheiding en het verschijnsel van het ongehuwd samenwonen. In een tweede luik zullen we de krachtlijnen schetsen voor een antwoord op deze praktische en theoretische bevragingen door ons over de fundamentele betekenis van het huwelijksinstituut te bezinnen.

Telkens zullen wij hierbij moeten concluderen dat — met in acht name van de huidige situatie, de kritieken en de verschuiving in de reflectie over het huwelijksinstituut — het huwelijk als instituut de beste mogelijkheden biedt opdat de liefde zich in al haar dimensies tenvolle zou kunnen ontplooien.

De problematiek van de echtscheiding

Kenmerkend voor de laatste vijftien jaar is de opvallende stijging van het aantal echtscheidingen. Gesteld kan worden dat de aard en de betekenis van de echtscheiding bepaald wordt door de wijze waarop het huwelijk opgevat en gedefinieerd wordt. Het moderne Westerse huwelijk wordt primair gesloten op basis van wederzijdse liefde. De persoonlijke relatie staat op het voorplan met als voornaamste doel de wederzijdse koestering, d.w.z. het geven en ontvangen van genegenheid en liefdevolle aandacht. De bevrediging van emotionele en affectieve behoeften wordt in veel gevallen uitsluitend gereserveerd voor de liefdesrelatie. Het huwelijk dreigt echter onder een dergelijke belasting te bezwijken, temeer omdat de externe en situationele steun uitermate zwak is.

In de sociologische analyses wordt uitvoerig beschreven hoe groot de omvang is van dit fenomeen. De hoge echtscheidingsfrequentie toont ons dat heel wat mensen het niet zo ernstig meer nemen met de belofte voor het leven. Vooral de duurzaamheid van de huwelijksband is hierbij een omstreden kwestie. Uit allerlei enquêtes blijkt

dat de levenslange binding voor veel jongeren een subjectief te hoog gestelde eis lijkt te zijn: trouw duurt net zo lang als de liefde voor elkaar duurt.

Zoekend naar de achtergronden van dit fenomeen zouden we een onderscheid willen maken tussen interne en externe factoren. Professor W. Dumon stelt dat het huwelijksgeluk afhangt van interne factoren zoals temperament, karakter, relatievaardigheid... globaal gezien is de stabiliserende factor van het huwelijksgeluk het geestelijk gezond-zijn van de partners en hun relatie (1). Onder die geestelijke gezondheid mogen wij dan verstaan dat hun beider incasserings- en integratievermogen groot genoeg is om teleurstellingen te verwerken en zich soepel aan te passen aan onverwachte gebeurtenissen.

Externe factoren zijn het geheel van omstandigheden en condities waaronder gehuwden anno 1985 leven. Eerst en vooral blijken er wat betreft de inhoud van de echtelijke band grote verschuivingen gebeurd te zijn. De scheiding van het familiaal milieu en het arbeidsmilieu, de algemene welvaartsstijging waardoor de affectieve functies alle aandacht verkrijgen, de verandering in het percipiëren van de ouderlijke verantwoordelijkheden, de overwaardering van de vrijheid en een onvoldoende huwelijksvoorbereiding brengen met zich mee dat een huwelijk algemeen wordt gesloten als vrucht van een persoonlijke keuze en op grond van een wederzijdse liefde. De affectieve geborgenheid neemt er een centrale plaats in. Verbannen uit het publieke leven heeft de affectiviteit zich immers terug getrokken op het domein van het kerngezin. Daarom dreigt het huwelijk te bezwijken onder een ideologische overbelasting: «Si l'institution du couple est en train de craquer, c'est peut-être comme craque un pont surchargé. (2)». Of anders uitgedrukt: het echtpaar is niet in gevaar omdat het geen enkele betekenis meer heeft, maar omdat het overladen is met betekenissen (3). Hierdoor is het moderne huwelijk uitermate kwetsbaar. Een duurzame relatie moet immers op meer gebouwd zijn dan op louter wederzijdse koestering.

Diepgaande processen van secularisatie en privatisering hebben verder met zich meegebracht dat, waar in een agrarische samenleving de echtscheiding statusverlagend werkte en ze in een industriële samenleving werd beschouwd als contractbreuk, ze nu in onze post-industriële samenleving wordt gezien als een **gezinsreorganisatie** of een **probleemoplossend proces**. De onverbreekbaarheid wordt niet langer meer beschouwd vanuit het gezichtspunt van de institutie of de externe wet, maar vanuit de vrije beslissing van de partners. Wat dus in vraag wordt gesteld, is het eigen huwelijk en niet het huwelijksinstituut als zodanig. Dit schijnt te wijzen op een veranderende visie op het huwelijk waarbij de relatie tussen de partners centraal staat en het echtscheidingsproces meer wordt ervaren als een zuiverende procedure. Of dit ook nog in de kern staat van het huwelijk als menselijke realiteit, zullen we in het meer fundamenteel georiënteerde tweede luik behandelen. Nu willen we echter eerst nog een ander fenomeen analyseren: het ongehuwd samenwonen.

Ongehuwd samenwonen

De snelle terugval van het aantal huwelijkssluitingen hangt op een heel eigen wijze samen met de snelle opkomst van het complexe verschijnsel «ongehuwd samenwonen». Tegenwoordig gaan meer en meer mensen om uiteenlopende redenen tijdelijk of definitief samenwonen zonder hun relatie te laten legaliseren. Hoewel de meeste ongehuwde samenwoners het huwelijksinstituut in feite niet afwijzen, getuigen zij toch van een fundamentele ontevredenheid met het huwelijksinstituut zoals het thans functioneert én creëren zij een mentaliteit die het huwelijk op de helling zet. Een herdenking van het huwelijk als instituut eist dat wij dit fenomeen grondig bestuderen.

Cholesterol en onze dagelijkse voeding.

Een te hoog cholesterolgehalte? Dat is de vraag die u en vele anderen tegenwoordig bezig houdt.

Waarom?

Allen ondergaan we de gevolgen van onze voedingsgewoonten. Bijna iedereen eet te veel verzadigde vetten wat het cholesterolgehalte verhoogt.

Moeten we het dan zonder vetten stellen?

Helemaal niet. U kiest gewoon plantaardige oliën en vetten die rijk zijn aan poly-onverzadigde vetzuren. Want die oliën kompenseren de verzadigde vetten en helpen zelfs het cholesterolgehalte te verlagen. Becel dieetmargarine is rijk aan poly-onverzadigde vetzuren (51 g cis-cis linolzuur per 100 g), en smaakt heerlijk op de boterham.

En de andere maaltijden?

Ook daar heeft Becel aan gedacht. Wie zijn cholesterol wil beheersen moet daar bij iedere maaltijd rekening mee houden.

Daarom is er nu, naast zoutloze Becel, de meest verkochte dieetmargarine in België, ook vloeibare Becel margarine voor bakken, koken en braden. En voor koude schotels is er Becel tafelolie.

becel

Becel helpt uw cholesterol beheersen.

Zowel t.a.v. echtscheiding als t.a.v. dit fenomeen kunnen wij in ethisch perspectief drie vragen stellen, volgens de drie betekenissen van zin: wat is de motivatie ervoor? wat zijn de kansen en de risico's ervan op korte en op lange termijn? wat draagt het in zich wat betreft het bereiken van een volheid van zin waardoor het meest menselijk mogelijke in het perspectief komt? Antwoordend op de eerste vraag moet vanaf het begin duidelijk zijn dat het ongehuwd samenwonen een zeer veelzijdig verschijnsel is. Het is zeker niet zo eenvoudig als het er bij een eerste kennismaking naar uitziet. Een belangrijke nuancering in ons reageren op dit fenomeen bestaat dan alvast in het durven onderkennen van de verscheidenheid van dit fenomeen. Veel redenen worden ingeroepen, veel — soms sterk uiteenlopende motieven — spelen een rol. We willen aan de hand van een drietal citaten de voornaamste naar voren halen en tegelijk de tweede en derde vraag pogen te beantwoorden.

Wie weet eigenlijk of het zal klikken tussen ons? Om dat te weten te komen, moeten we het eerst uitproberen. Als het klikt, dan kunnen we nog altijd huwen. Indien niet, dan is het veel gemakkelijker om de relatie te verbreken. Het huwelijk is toch té belangrijk om over één nacht ijs te lopen!

Mede onder invloed van het stijgend aantal mislukte huwelijken voelen veel jongeren zich nog te onzeker om zich zomaar voor het leven te verbinden. Ze voelen zich nog niet rijp, ze zijn niet zeker dat het wel zal lukken... in hun aarzeling wilen ze dan ook eerst voor zichzelf de zekerheid verwerven of zij een levenslang verbond met die partner zullen aankunnen.

Hier komt een niet onbelangrijk motief op de voorgrond: mensen die met elkaar een levenslange verbintenis willen aangaan, dienen elkaar grondig te kennen. Daarenboven wordt er vandaag veel meer van de relatiebekwaamheid van man en vrouw verwacht dan dit vroeger het geval was. Toen was het huwelijk nog sterk ingebed in de brede, zelfs economische realiteit van de familie. Nu is dit allemaal min of meer weggevallen. Het huwelijk zal dan ook veel hogere eisen stellen aan de partners die ertoe besluiten. Daarom is het van het allergrootste belang dat men voor zichzelf zou verkennen in welke mate men de liefde tot deze welbepaalde partner voor het leven kan dragen en uitbouwen. Het is al even belangrijk dat men ook zelf zou groeien in de openheid voor wat het huwelijk kan inhouden. Een zekere **huwbaarheid** is immers het gevolg van een dynamisch proces en niet zomaar meegegeven met de leeftijd.

Is daarmee gezegd dat een proeftijd alle problemen kan oplossen? Helemaal niet: het is zelfs niet zeker dat, wanneer de proeftijd goed verloopt, dat ook een garantie zou inhouden voor het huwelijk. Men kan immers nooit iemand perfect kennen, men kan nooit volledig voorzien wat er allemaal zou kunnen gebeuren en men kan daarom geen risicoloze zekerheid hebben dat na een goede proeftijd het huwelijk zal slagen. Nog meer zelfs: het willen uitproberen van een relatie doet soms onrealistische verwachtingen ontstaan. Er kan een zekere fascinatie groeien die wel eens niet bestand zou kunnen blijken te zijn tegen al wat samenhangt met een levenslang samenleven.

Daarbij komt de vraag of een dergelijke relatie op proef niet het gevaar inhoudt dat men de andere partner gemakkelijker en sterker onder druk kan plaatsen. Zonder dit te willen dramatiseren komt de keuze toch hierop neer: ofwel een huwelijk ofwel een uit mekaar gaan. Elk menselijk handelen houdt noodzakelijk een narcistische component in: «wanneer gij niet wilt wat ik wil, dan horen we blijkbaar niet samen!» Dit zwaard van Damocles hangt natuurlijk ook boven het huwelijk, maar toch met dit duidelijk verschil dat men hier de belofte heeft uitgesproken zich te zullen inzetten voor het welslagen van het verbond dat men met elkaar heeft gesloten. Hierin ligt inder-

daad de diepe waarde van het ja-woord, uitgesproken voor de gemeenschap: niet dat men daarmee zeker is dat het huwelijk zal slagen, maar wel dat men in dit unieke moment uitdrukkelijk zijn inzet bevestigt en de steun aan God en de gemeenschap vraagt opdat dit zou lukken.

Tenslotte wordt nogal eens lichtzinnig heen gegleden over de eigen moeilijkheden die met een scheidingsproces van ongehuwde samenwoners gepaard gaan. De ervaring en de beleving van de scheiding kan even diepgaand zijn als in de context van een huwelijk. Veel psychologen wijzen er immers op dat men dit scheidingsproces altijd als een innerlijke, affectieve kwetsuur zal meedragen in zijn verdere levensgeschiedenis. Daarbij komt dan nog dat de samenleving weinig zal aanbrengen om de gevolgen van de scheiding van ongehuwde samenwoners te helpen dragen. Een gegeven dat tot nog meer omzichtigheid dwingt!

Het huwelijk met zijn openheid voor een ganse levensgeschiedenis biedt nog de beste ruimte om de waarden van trouw en vertrouwen te laten groeien. Hoe gemakkelijk wordt de toekomst niet vergeten in een relatie waarin men zich alleen door het nù laat fascineren en verblinden!? Alles wat mensen met elkaar doen, de vele ogenblikken dat men één is, schrijft zich in in de levensgeschiedenis van de beide partners. Wat vandaag echter nog kan, is morgen dikwijls niet meer mogelijk. En als dan de jeugd, de kracht, het erotisch aantrekkingsvermogen, de seksuele bereikbaarheid afnemen, dan gaat het leven verder op het tempo van zijn geschiedenis. Het leven is onomkeerbaar. De tijd is kort en beperkt. Vandaar dat trouw en vertrouwen moeilijk tot leven kunnen komen in de context van het voorlopige, maar tot liefde rijpen in de band voor het leven.

Liefde en intimiteit behoren tot het meest persoonlijke wat een mens kan hebben. Daarom is het een privé-aangelegenheid. Alleen de beide betrokkenen kunnen weten wat ze met elkaar mogen doen en hoever ze daarin kunnen gaan. Derden of de gemeenschap in het algemeen hebben zich hier buiten te houden.

De liefde als het meest intieme, en dus meest persoonlijke... een vaak gehoorde motivering om te gaan samenleven en voorlopig nog geen huwelijk te sluiten. Elke levensbeslissing zou een zaak zijn van de partners. Het voornaamste is wat zij samen als zinvol ervaren; dit hoeft helemaal niet aan de kritiek van derden te worden blootgesteld. Daarvoor is het té intiem; de wil van de ouders, familierelaties, sociale status, de Kerk... het is allemaal uiteindelijk onbelangrijk. Wat telt is de liefde, en niets dan de liefde!

Hieruit spreekt een groeiende bekommernis om echtheid en authenticiteit, wat alleen maar met vreugde kan worden begroet. Ook in de christelijke boodschap ligt alles samengevat in het dubbelgebod van de liefde. En het is waar: de rijkdom van een relatie kan door geen enkele institutionele regeling worden geëvenaard noch vervangen! Toch blijven er nog grote vragen. Eén ervan luidt aldus: kan een gemeenschap dulden dat om het even wie om het even wat met een ander zou doen? Of nog anders geformuleerd: verwacht niet elk koppel — zij het meer impliciet dan expliciet — dat zijn relatie door derden wordt gerespecteerd? Dit wordt trouwens ironisch genoeg duidelijk in de vraag van de samenwoners om ook enige institutionele en maatschappelijke bescherming te mogen krijgen van de samenleving. Het behoort tot de fundamentele taken van de gemeenschap dat ze de persoonlijke rechten van eenieder van haar leden zou beschermen. De stelling dat niemand zich mag bemoeien met wat in een relatie gebeurt, moet dus op zijn minst met een korreltje zout worden genomen. Alleen als men er zeker van zou zijn dat de omgang en het samenleven van twee part-

MA LUN
DI MAR
WO MER
DO JEU
VR VEN
ZA SAM
ZO DIM
ZO DIM
MA LUN
ZA SAM
Marvelon
DI MAR
Organon
VR VEN
WO MER
DO JEU
WO MER
DI MAR
MA LUN
ZO DIM
ZA SAM
VR VEN
DO JEU

ners steeds zal gebeuren in de erkenning van de wederzijdse rechten van de personen die eraan deelnemen, lijkt ons dit houdbaar. Maar: of dit altijd gegarandeerd is, is tenminste als vraag te formuleren.

Het huwelijk is een bescherming tegen willekeur. De liefdevolle gemeenschap is waarschijnlijk de meest intensieve mogelijkheid waarin mensen zich voor elkaar kunnen inzetten. De kwetsbaarheid is echter nergens zo sterk als hier. Wie zich aan de andere geeft, geeft zich ook prijs. Zo moeten we het verstaan als we zeggen dat het huwelijk een bescherming vormt. De openlijk en publiek bevestigde liefde en trouw tegenover de partner beschermt hem of haar voor de loochening of het terugtrekken van deze trouw door de andere. Het openlijk uitgesproken ja-woord garandeert dat men niet over de partner en ook niet over de onderlinge verhouding willekeurig kan beschikken. Dit kan alleen in de openbaarheid geschieden. Daarmee zeggen we niet dat er geen kwetsuren in het huwelijk kunnen voorkomen. Maar: het zal altijd zo blijven dat het institutioneel kader van het huwelijk de beste garantie zal bieden om de rechten van de zwakkere te beschermen.

Het huwelijk zonder «boterbriefje» maakt een vrij samenleven zonder veel conventies mogelijk. Het instituut huwelijk komt immers met al zijn burgerlijke reglementeringen — vooral voor de vrouw — als verstikkend over. De man-vrouw rolverdeling kan hier eindelijk doorbroken worden. Het vrij samenleven biedt de mogelijkheid om tot een passende arbeidsverdeling te komen, ja zelfs ze zelf af te spreken en te bepalen.

Het verwijt dat het huwelijk repressief zou zijn, heeft vooral te maken met de als ondergeschikt ervaren positie van de rol van de vrouw in het huwelijk. En het is waar: onze tijd heeft een grote evolutie ondergaan in de wijze waarop man en vrouw zich tegenover elkaar opstellen en hun taak in de samenleving opvatten. Het huwelijk als instelling heeft tot nu toe nog altijd niet goed deze evolutie weten op te vangen. Daarom kunnen we deze stelling niet zomaar terzijde schuiven: de verregaande bewustzijnsverschuiving en -verandering omtrent de rol van de vrouw nodigt ieder van ons uit om traditionele opvattingen te herijken. Of dit nu ten koste van het huwelijk moet gebeuren, is een andere zaak!

Deze herijking mag ons vooral niet doen vervallen in een soort cliché-taal van «verdrukker en verdrukte». Het is een dooddoener steeds weer te herhalen dat de vrouw vroeger alleen maar in een verdrukte positie stond. Een genuanceerd oordeel zal recht doen wedervaren aan de waarachtige rol van de vrouw in het verleden. Zeker zal men zich hoeden op stap te gaan met een tendens die deze slogan vaak alleen maar misbruikt, en dus ook en vooral de vrouw misbruikt. Een toename van mogelijkheden bij een bepaald persoon is in ieder geval geen directe garantie voor meer geluk. Hier past geen grote woordenstrijd. Het gaat erom mee te werken aan het realiseren van feitelijke kansen om te komen tot een meer evenwichtige rolverdeling. Daarom is het leren aan de eerste ervaringen zo belangrijk: welke zijn de eerste gevolgen van de verschuivingen in de rolpatronen? welke zijn de positieve aspecten ervan? welke de niet zo rooskleurige neveneffecten? Deze vragen zullen in een wisselwerking van levenservaring en levenswijsheid een passend antwoord vinden.

Hiermee willen we ons diep respect voor de herleving van het zoeken naar autenticiteit en echtheid echter niet verdoezelen. Maar is dit een argument om, telkens als het wat minder goed gaat, de zaak op te breken? Zou het niet zo kunnen zijn dat heel veel kan groeien in de betere dagen en dat dit zijn vruchten wel zal afwerpen in momenten dat het minder goed gaat? Instituties, rolverdelingen, normen e.d. zijn immers niet altijd een hinderpaal voor vrijheid en zelfverwerkelijking. Integendeel, ze bieden eerder de mogelijkheid om een grotere vrijheid te realiseren in moeilijke situaties

of in ogenblikken dat het allemaal niet zo vanzelfsprekend verloopt, zoals bij ziekte, in het verouderingsproces, in het groeiend verlies van aantrekkingsvermogen e.d. Het institutioneel kader garandeert dat niet elk minimaal verschil en niet elke alledaagse moeilijkheid zal leiden tot een breuk.

Op zoek naar de volheid van de zin van het huwelijk

Hoewel er dus heel wat onbehagen is omtrent het institutionele aspect van het huwelijk, is zonder institutie geen echte menselijke vrijheid mogelijk. Dit ligt in de aard van het menselijke zelf. Daarom lijkt het ons zinvol en noodzakelijk om in een eerste punt expliciet aandacht te besteden aan de aard, het functioneren en de betekenis van de institutie in het algemeen. In een tweede paragraaf zullen we dan iets meer zeggen over de specifieke inhoud van het huwelijksinstituut op zichzelf bekeken.

Betekenissen en spanningen, eigen aan een institutie

Bij alle auteurs keert als gemeenschappelijk element terug dat een institutie door een collectiviteit aan individuën wordt opgelegd en dat het individu ermee geconfronteerd wordt als met een voorhanden feit, dat niet door hem persoonlijk is gemaakt en dat de zelfbepaling van zijn handelen overstijgt. Als zodanig is de institutie onpersoonlijk, transsubjectief en transindividueel. Dit verklaart reeds heel wat van de onbehaaglijke spanning tussen institutie en subjectiviteit.

Toch zijn instituties noodzakelijk: de mens is immers een **Mängelwesen**, waarbij Gehlen erop wijst dat men institutioneel gedrag moet opvatten als een restauratie van de verloren dierlijke instinctieve bepaaldheid op een veel hoger niveau. Indien het menselijk leven niet verstoord maar behouden wil blijven, moet ieder zich toevertrouwen aan datgene wat de verstorende onbepaaldheid van de menselijke natuur tegenwerkt. Dit wordt juist gevonden en mogelijk gemaakt in de institutie.

Instituties zijn echter niet alleen noodzakelijk, omdat ze ons kunnen bevrijden uit de impasse van onze gebrekkige natuur. De mens doet ook beroep op instituties, omdat hij nood heeft aan hulp en erkenning. Instituties ondersteunen het individu en bakenen tegelijk de ruimte af, waarbinnen de mens zich kan ontwikkelen. De instinctreductie bij de mens heeft tot een universele plasticiteit van het menselijk seksueel gedrag gevoerd. Tegelijk met de continuë aanwezigheid van de seksuele driftmatigheid is daardoor de menselijke seksualiteit niet of veel minder sterk dan bij het dier gebonden aan de procreatie. Hierdoor ontstaat een driftoverschot waardoor de menselijke seksualiteit willekeurig en daarmee vormbaar geworden is. Hier schuilt het gevaar van promiscuïteit en panseksualiteit. Tevens vormt dit de culturele kans voor de mens. Hierin openbaart zich de mogelijkheid om zijn seksuele driften sociaal en cultureel te ordenen. Hoe dat het ideaal van de moderne subjectiviteit zich hiermee zou kunnen identificeren, is echter een ander spanningsveld.

In de instituties zelf realiseert zich de vrijheid: ze regelen omgangsvormen tussen mensen, ze werken drukontlastend, ze ondersteunen en stabiliseren de motivaties. Instituties doen dus de menselijke vrijheid niet teniet, integendeel: ze zijn de mogelijkheid tot de vrijheid zelf.

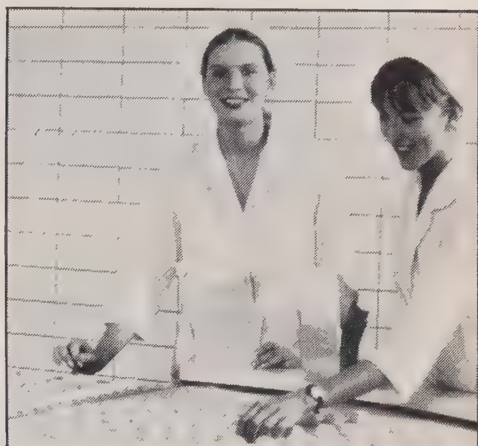
Betekenis van het huwelijk als instituut

Onder huwelijksinstituut verstaan we het monogame, levenslange en onverbreekbare liefdesverbond tussen twee mensen, erkend, bevestigd en gegarandeerd als sociaal statuut en als wezenlijk structuurelement in de opbouw van de samenleving.

Het huwelijksinstituut vanuit de vruchtbaarheid

Het huwelijk heeft eeuwenlang in dienst gestaan van de zorg om het nakomeling-

schap. De vruchtbaarheid was van primordiaal belang. De demografische functie of het voortbrengen van kinderen was naast de economische functie de belangrijkste bestemming van het huwelijk. In onze maatschappij is dit echter niet langer meer geldig. Vruchtbaarheid maakt geen noodzakelijk onderdeel meer uit van het huwelijk. Om uiteenlopende redenen kiezen ook gehuwden voor vrijwillige kinderloosheid. We leiden uit dit alles af dat onze tijd gekenmerkt wordt door wat Johannes-Paulus II zal benoemen als een groeiende «anti-life-mentaliteit» (Familiaris Consortio). Daarmee miskent men echter dat er in de liefde méér in het spel is dan twee partners en dat de liefde ook in dienst van iets anders staat dan zichzelf, nl. in dienst van vernieuwing en toekomst van de mensheid.

De liefde doet vanuit haar totaalkarakter een meer volledige eenheid wensen dan die van twee personen. Deze is slechts mogelijk in een derde wezen, het kind. Het is de diepe wens van een geëngageerde seksuele liefde om zich te openen voor een zijnssurplus, voor een overvloed van liefde door de komst van een kind. Dit perspectief op een kind zit impliciet in de liefdesgemeenschap, want als liefde — door haar seksuele structuur — verlangen is naar de ander, dan is ze net zo goed verlangen naar een vrucht van de liefde als naar diegene die men liefheeft. Dit wil echter niet zeggen dat de liefde in de vruchtbaarheid haar enige rechtvaardiging zou vinden.

Huwelijksinstituut in dienst van de liefde

Liefde en affectiviteit gaan in het huwelijk de eerste plaats bekleden. Het moderne huwelijk is immers bovenal een liefdesgemeenschap. De menselijke vrijheid kan nooit absoluut zijn; men veronachtzaamt hoe wispelturig de gevoelens kunnen zijn en tenslotte moet men er rekening mee houden dat de gevoelsliefde ambigu van aard is, getekend als zij is door een origineel narcisme. Wie echter het genot zoekt voor zichzelf, vindt het egoïsme en met haar de verveling en de dood van het hart. Wie daarentegen de echtheid zoekt in de huwelijksliefde — de communicatie met de ander, verlangen om hem te bevallen, respect, tederheid en totale gave verwekt en vindt geluk en vreugde. Alleen een dergelijke tot volwassenheid gegroeide liefde kan door het huwelijksinstituut beschermd worden.

De liefde tussen man en vrouw is ook altijd seksueel gekleurd. Aan deze dimensie van de liefde willen wij apart wat meer aandacht besteden. Dit omwille van haar recente herwaardering die echter het «demonische» karakter van de seksualiteit eens zo scherp doet aanvoelen en de noodzaak van de institutionalisering eens zo duidelijk naar voren doet komen. Met de nieuwe visie dat seksualiteit ook een taal van de gemeenschap en eenheid is die de liefde en wederzijdse gave van de echtgenoten uitdrukt, moet men toch voorzichtig zijn. De seksualiteit blijft altijd een ambivalente werkelijkheid. Eros als het zinnelijke element van de seksualiteit kan het meest extreme geweld gebruiken om zich te realiseren, wat het scherpst tot uitdrukking komt in de verkrachting. Als zodanig is en kan de seksualiteit nooit een privé-aangelegenheid zijn.

Rekening houden met de ander als ander impliceert de vraag van trouw aan de ander. Het streven naar trouw is een eigenschap van de volwassen seksualiteit, ook al houdt trouw veel meer in dan seksuele trouw. Opdat de ander zichzelf tenvolle zou kunnen geven in de seksuele relatie, moet hij/zij kunnen vertrouwen, moet hij/zij met zekerheid weten dat van beide kanten hetzelfde verlangen leeft om zich te engageren.

Trouw verwezenlijkt zich pas in tijd en duurzaamheid. De tijd is een a priori gegeven van ons bestaan en daarom ook van de liefde. Echte liefde wordt pas mogelijk in en door de tijd. Hoe gevaarlijk het proces van de tijd ook moge zijn voor het afslijten

van de liefde, toch is het in het hart van dit risico dat de levenskans en de groeikans van de liefde geboren wordt. Liefde is uit zichzelf geroepen om te duren. Een liefde die de tijd en de duurzaamheid weigert, weigert zichzelf. Liefde is eens en voor altijd.

Echte liefde droomt er echter niet alleen van te blijven duren, maar zet zich ook op het spel. Trouw is een act van de wil: een onvoorwaardelijk en blijvende wil tot groei in de liefde. Trouw willen zijn houdt een moedige beslissing in die verschijnt als een soort exorcisme tegen de bedreiging van de liefde door de tijd. Trouw is liefde die de tijd en de duurzaamheid integreert.

In de belofte voor het leven wordt aan dit alles een existentiële dimensie gegeven: de belofte is immers het aanbod van de liefde die onaf is, maar nog wil groeien en zich vervolmaken.

Onverbreekbaarheid

Als het huwelijk gezien wordt als een algehele, wederzijdse en permanente toewijding tot elkaar in liefde en zorg, dan is de onverbreekbaarheid ervan een innerlijk te realiseren opdracht. De onverbreekbaarheid is geen uit het huwelijk als instituut voortvloeiende eigenschap, want ze is afhankelijk van de persoonlijke overtuiging van de twee partners die hun huwelijk willen uitbouwen tot een onverbrekelijk verbond. Het huwelijk maakt zichzelf niet onverbreekbaar; het zijn de partners die hun huwelijk onverbreekbaar maken!

De onverbreekbaarheid blijft een hoge eis voor onze tijd, maar ondanks alle moeilijkheden blijft zij een te realiseren opdracht die alle steun van binnenuit en buitenuit kan gebruiken. Vandaar het grote belang van de huwelijksceremonie. Ceremonies en riten hebben immers een soort réveilfunctie voor het normbesef: in dit geval bevestigen zij het samenhorigheidsgevoelen en vertolken ze gemeenschappelijke waarden, normen, doeleinden en verwachtingen.

Dit biedt ons tevens de kans om te wijzen op het «teken-karakter» of het sacramentele van het huwelijk: wanneer liefde echt gestalte krijgt in de relatie tussen man en vrouw, dan is ze daarmee een teken van God's aanwezigheid in zijn schepping. Liefde wordt dan bij uitstek sacramenteel: ze opent voor een diepere dimensie in ons bestaan, ze verwijst naar Hij die Liefde is bij uitstek.

Besluit

Waarden als liefde, persoonlijke ontmoeting, partnerschap, vertrouwen, authenticiteit, geweldloosheid, trouw en nog veel meer... spreken door in recente pleidooien voor verschillende alternatieven van het huwelijksinstituut. We hebben pogen aan te tonen dat deze waarden tot een volheid worden gebracht als ze kunnen beleefd en gerealiseerd worden in een openheid voor de totale levensgeschiedenis van man en vrouw. Het leven is onomkeerbaar, de tijd is kort en beperkt... vandaar dat trouw en vertrouwen moeilijk tot leven kunnen komen in de context van het voorlopige, maar tot liefde rijpen in de band voor het leven.

Noten

Deze bijdrage is gebaseerd op drie werken:

R. Burggraeve, *Zin-volle seksualiteit. Anthropologische en bijbels-theologische horizon*, Leuven, Acco, 1985.

Carine Dekens, *De zin van het huwelijksinstituut tegen de achtergrond van zijn huidige in vraagstelling. Een sociaal-ethische studie*, Leuven, onuitgegeven proefschrift, Faculteit der Godgeleerdheid, 1983.
R. Burggraeve & P. Schotsmans (eds.), *Ontmoeting met de liefde. Relatievorming en seksualiteit*, Leuven, Acco, 1984.

Verdere bibliografische referenties:
(1) W.A. Dumon, *Echtscheiding in België*, in *Kultuurleven* 46 (1979) 5-15.
(2) J. Pohier, *La théorie du couple: promotion et/ou surcharge?* (Collection recherche et vie 17), Brussel, 1978, p. 9-10.
(3) A Savard, *Partnerschap en huwelijk in de wereld van vandaag*, in *Internationaal katholieke informatie* 6 (1972) nr 13, p. 11.

Reserveer

Jaarvergadering

Antwerpen, zaterdag 18 oktober 1986

Euthanasie

Sprekers: Eerwaarde Heer André Dewolf
(prof. aan het Groot Seminarie van Gent en directeur van Caritas Catholica)
Mad. Claire Kebers
(psychothérapeute - Centre bioéthique de l'U.C.L.)

Plaats: **Theologisch Pastoraal Centrum**
Groenenborgerlaan 149
2020 Antwerpen
Tel. 03/230.18.90.

Wat is Pastorale Geneeskunde?

Gottfried ROTH
Docent Pastorale geneeskunde,
Wenen

De benaming van dit wetenschappelijk vak stamt van het einde van de 18e eeuw, maar wat de zaak zelf betreft grijpt de pastorale geneeskunde zeer ver in de geschiedenis terug; haar wortels vindt men al in het Oude Testament.

Vele bepalingen van de pastorale geneeskunde leggen de nadruk op haar bedoeling en opgave. Fundamenteel betreft het een wederzijdse dienst van de theologie en de geneeskunde, hoewel men haar in de 19e eeuw aanvankelijk als een hulpwetenschap van de praktische theologie heeft gezien. Enerzijds bood zij een overzichtelijk geheel van natuurwetenschappelijke en medische inzichten voor de behandeling van moraal-theologische vragen en, anderzijds, een geheel van aanwijzingen voor de zielzorg.

Gaandeweg splitste zich de pastorale geneeskunde — zoals alle grenswetenschappen en interdisciplinaire vakken is ook zij het slachtoffer van haar naam — in twee richtingen: dienst van de geneeskunde aan de zielzorg en de theologie en dienst van de theologie en de zielzorg aan de geneeskunde en de medische praktijk.

Pastorale geneeskunde in engere zin en geneeskundige ethiek beslaan het gehele gebied van de wetenschappen, maar thematisch betreft het vooral begin en einde van het menselijke leven, m.a.w. het doorgeven en de volledige vervulling ervan. Pastorale geneeskunde is een theoretische wetenschap in zover zij de kennis verzamelt m.b.t. het gemeenschappelijk geneeskundig-theologisch gebied en er de onderlinge beweeggrond van aangeeft. Pastorale geneeskunde is een praktische of toegepaste wetenschap, in zover zij deze kennis voor de prophylaxie en de therapie aanwendt. Pastorale geneeskunde is een beschrijvende wetenschap in zover zij alle verschijnselen welke zich voordoen in het grensgebied tussen theologie en geneeskunde samenbrengt en ordent; zij is tenslotte een normatieve wetenschap in zover zij deze verschijnselen beoordeelt en antwoord geeft op de vraag of de geneeskunde alles mag waartoe ze in staat is. Hedentendage is de vraag niet meer, doen wat medisch mogelijk is, maar wat vanuit medisch standpunt te verantwoorden is.

Daarnaast heeft de pastorale geneeskunde heel wat aanknooppunten met de filosofische, theologische en juridische wetenschappen, zoals blijkt uit het gezamenlijk programma van een theologische faculteit. Pastorale geneeskunde kan als medische wetenschap, niet in het minst als pastorale psychiatrie, uit klinische bevindingen aan de zieke mens een belangrijke bijdrage leveren voor een algemeen mensbeeld. Inzicht in de psychophysische dimensie van de gezonde en de zieke mens gepaard aan biochemische kennis maken een diepere kijk mogelijk in het proces van verwerkelijking én belemmering van het menselijk leven. Theoretische en praktische geneeskunde, embryologie en thanatologie leiden tot beslissende uitspraken over de mens, met name over zijn begin en einde, en over het probleem lichaam-ziel. Somatische en psychophysische gegevens bieden een instrumenteel substraat voor de dimensie van de mens als persoon en kunnen deze in gevallen van lijden en ziekte op vele

wijzen hinderen. In het mensbeeld vanuit medische kennis opgebouwd liggen verbindingslijnen naar de filosofie en de psychologie, de anthropologie en de sociologie; storingen van de dimensie geest-ziel kunnen aan de hand van psychiatrische differentiaaldiagnose nader gekenmerkt worden; echte en valse verschijnselen van religieuze aard kunnen tot hun ware oorzaken teruggebracht worden, een poging tot onderscheiding die theologen bekend is uit de mystieke psychologie als discretio spirituum (acquisita).

Moraal-theologische verwijzingen naar de geneeskunde beslaan een nieuwe sector van gezamelijke problemen. Vooraan komen echte en valse schuldgevoelens, scrupulositeit als uitdrukking van een ziekelijk misvormd geweten, ontbrekende gewetensactiviteit als gevolg van aangeboren gevoelsarmoede (moral insanity), falend of verzwakt inzicht in dreigend of duidelijk foutief gedrag (toxicomanie als ziekte, verslaafdheid als ondeugd). Op de tweede plaats komen overwegingen over het onderscheid tussen geweten en Über-Ich, en tussen psychiatrie en biecht; tenslotte is er de omvangrijke en wijdvertakte problematiek van de medische ethiek.

De pastoraal-theologische betrekkingen met de pastorale geneeskunde bestrijken het gebied van de psychotherapie, met name van de begeleiding van mensen door een samengaan van zielzorg en psychotherapie. De zieke mens wenst te spreken over zijn gezondheid met de geneesheer, over zijn innerlijkheid met de priester, want hij heeft tegelijkertijd behoefte aan immanente genezing en aan transcendent heil. Op theoretisch vlak dient hier die problematiek van het godsbeeld in de dieptepsychologische scholen te worden verduidelijkt, met name de atheïsche, agnostische en monotheïsche richtingen.

Andere vragen welke door de theologische wetenschappen en de psychiatrie behandeld dienen te worden zijn: geloof en vormen van pseudo-geloof, mystiek en pseudo-mystiek, bezetenheid en pseudo-bezetenheid.

Verscheidene auteurs stellen dat de exegese van het Oude en Nieuwe Testament door de methoden van de dieptepsychologie verrijkt en vervolledigd kan worden. Op dit vlak is er al een omvangrijke literatuur, maar het grondprobleem blijft, nl. dat in onderhavige gevallen niet psychologisch geïnterpreteerd mag worden wat theologisch bedoeld is.

Normvarianten van intellectuele en emotionele aard of beduidende afwijkingen kunnen leiden tot vermindering of ontstentenis van de bekwaamheid tot deelname aan de cultus: voorbeelden daarvan zijn psychiatrische toestanden als zwakzinnigheid in al haar vormen of abnormale variëteiten van het menselijk zijn en ervaren, toestanden die bovendien het godsdienstig onderricht kunnen belemmeren. Gevallen van verminderde of ontbrekende toerekenbaarheid welke behoren tot de psychiatrie en de gerechtelijke geneeskunde leggen verbindingen met de rechtspraak en in het bijzonder met het kerkelijk recht, in casu met problemen van kerkelijk huwelijksrecht.

Het formeel objekt van de pastorale geneeskunde is de mens in zover hij een natuur-en een bezield wezen is (geest als ziel van het lichaam, lichaam als medium van de geest, personale heelheid - E. Coreth, 1973): animal rationale en menselijk wezen, op zichzelf bestaand (ens individuale) en gericht op een menselijk gij (ens sociale) en op een goddelijk Gij (ens religiosum), onderweg (ens historicum, homo viator), homo ludens en homo faber; bedreigd en belaagd door ziekte en lijden (homo patiens), met aangeboren genetische mogelijkheden, met een relatief zelfstandig lichaam (ens biologicum), fasen en crisissen van zijn menselijk leven doorlopend in vrij-

heid en verantwoordelijkheid (ens personale), binnen de beperktheid van zijn leven (moriturus), tot aan het verlies van zijn ruimtelijk-tijdelijke gestalte in het sterven (moribundus), in de dood, die geen definitief einde is.

Pastorale geneeskunde brengt de innerlijke band tussen heling en heil aan het licht, zoals reeds door Benedictus van Nursia, Hildegard van Bingen en ook Paracelsus bedacht en geleerd werd; van deze laatste stamt ook de bewering dat vanuit zijn roeping gezien voor de mens slechts twee beroepen mogelijk zijn: de verkondiging van het Woord Gods en de genezing van de zieken. De pastorale geneeskunde wijst met haar principiële samenvatting van alle menselijke noden op een universaliteit: de noden van het ontbrekend religieus gevoel en de zondigheid (theologie) van de onwaarheid en de dwaling (filosofie), van het ziek-zijn en van het lijden (geneeskunde) en van de ongerechtigheid (rechtspraak), vinden in deze veelvoudige wetenschap hun plaats en tevens de aanzetten om een steeds gestoorde orde te herstellen.

In de veelheid van haar opgaven weerspiegelt de pastorale geneeskunde de innerlijke structuur van de westerse universiteit en geeft deze heilzame ordening door tot op vandaag. Onafscheidelijk is zij verbonden met de theologie en uiteindelijk met de wetenschappelijke concretisering van de christelijke ziekenzorg en zielzorg, met het in de christelijke geneeskunst werkzaam geworden en bestendig werkend lijdensbeeld van de Christus medicus.

Abortus: Stand van zaken 1985: debatbijdrage *

Dr. J. JANSSENS

Sinds meer dan 30 jaar ben ik vrouwenarts: na opleiding te Leuven en Chicago werd ik «worker in the field»: tijdens een drukke loopbaan heb ik het probleem abortus daadwerkelijk beleefd, ver van alle intellectuele spielerei.
Nochtans zal ik in mijn debat-bijdrage verplicht zijn moraalfilosofie te bedrijven, zoals een geneesheer dit meent te begrijpen.

Wanneer men het heeft over «abortus - stand van zaken 1985» kunnen sommigen een gevoel hebben van verveling, van herkauwen, van redetwisten over een voorbijgestreefd probleem: alle ons omliggende landen hebben in feite een liberalisatie van abortus vrijgegeven en het ongestraft fungeren van gekende abortuscentra in ons land, doet denken aan de oude spreuk: «de zeden hebben reeds gebracht, de wetten onder hunne macht».

En toch wil ik blijven ijveren om het behoud van de huidige wetgeving nopens abortus op verzoek: het gaat om meer dan «gelijk hebben»; het gaat om een maatschappijkeuze.
Ofwel kiest men voor een personalistische visie waarbij de mens centraal staat en de persoon een onaantastbare waarde heeft.
Ofwel kiest men voor een meer globale visie, waarbij het individu een verschijnsel is, «un phénomène» zegt Simon (3), een schakel in de continue lijn van het mensdom: deze visie moet leiden naar «un changement de société».

Ik ga me dus niet opsluiten in de discussie over de abortus in de geschiedenis, de gevaren van de ingreep, de psychische gevolgen, de opsomming van gebeurlijke indikaties, het relatieve nut van een betuttelende commissie, het belang van een wachttijd, de kwalificatie voor en de plaats van deze ingreep: al deze beschouwingen veronderstellen dat de legalisatie van A.P. aanvaard is!
De kern van het probleem gaat om de keuze tussen de huidige restrictieve wet en de totale liberalisatie: legalisatie is een tussenstation dat onmiddellijk overspoeld wordt.

I. De personalistische visie

Tot voor kort heeft niemand durven ontkennen dat het embryo en de foetus een persoon in wording was, een «human beïng», une personne en devenir; ook in de inleidende commentaar bij het wetsvoorstel Herman-Michielsen wordt dit nogmaals bevestigd. Eens deze premisse aanvaard, wordt ieder abortusverzoek een afwegen van waarden: in de uiterste limiet, het stellen van het leven van de moeder tegenover het leven van de vrucht. Hier mogen we Kloosterman aanhalen: «als de vrouw wil en als haar omgeving meewerkt, is, in somatisch opzicht, iedere zwangerschap aanvaardbaar» (1).

Propageer:

Erelid	10.000 fr.
Steunend lid	5.000 fr.
Abonné	700 fr.

te storten op
PR. 000-0321178-11
van Sint Lucas

Gewoon lidgeld:
het bedrag is te bepalen door elke plaatselijke vereniging en eraan te betalen.

In 37 jaar verloskundige activiteit heb ik nooit een geval ontmoet waar alleen door abortus de blijvende genezing van de vrouw kon bereikt worden.
Trouwens alle statistieken van alle abortusklinieken geven toe dat de echt medikaal - therapeutische indikaties een infiem procent vormen van het geheel van de interventies.
Deze uiterst zeldzame gevallen kunnen binnen de huidige wetgeving opgevangen worden en ik deel de opvatting van Mastboom, Renaer, Sporcken e.a.

Wat men door een wetswijziging wil bereiken is een legalisatie van abortus, gesteund op de bepaling van de Wereldgezondheidsorganisatie: «De gezondheid is een toestand van volledig fysisch, mentaal en sociaal welzijn en niet enkel de afwezigheid van ziekte of ziekelijkheid».
Men begrijpt onmiddellijk dat tegenover de waarde van het kind in wording, de waarde van de «gezondheid van de moeder» zal doorwegen langs de mentale en sociale welzijn: de totale liberalisatie volgt onvermijdelijk zoals blijkt in alle omringende landen.
Geen enkele vrouw laat zich aborteren uit masochisme en het feit zelve dat ze een A.P. aanvraagt, bewijst dat ze onder een psychische en sociale druk staat.
De vraag is dan of dit «**wel**zijn» van een persoon het «zijn» van een andere persoon mag vernietigen? Mijn antwoord is «neen».

Binnen de zeer korte tijd die me toegemeten werd, moet ik allerlei aspecten onbesproken laten die dan ook als slogans overkomen; McCormick (in 2) adviseert nochtans: «Gebruik zo weinig mogelijk slogans. Er zijn weinig ethische problemen die zo eenvoudig zijn dat ze met een slogan opgelost kunnen worden».

Hier toch enkele dergelijke beschouwingen: (1)

— als geneesheer is het steeds onze taak geweest het leven te beschermen, thans wordt ons gevraagd het leven te vernietigen.
— de legalistatie en dus liberalisatie van abortus maakt dat op enkele jaren tijd de gynecoloog in een totaal tegengestelde positie wordt gemaneuvreerd: eerst wordt hij veroordeeld wegens het wel aborteren op verzoek, nadien wordt hij veroordeeld wegens het niet aborteren op verzoek.
— de volgende stap is reeds duidelijk: actieve euthanasie met uitroeiïng van gehandikapten en ouderlingen (4); wij zijn weldra kandidaten voor deze laatste groep en dienen dus ons eigen belang.
— zowel bij vrije abortus als bij actieve euthanasie lost men geen problemen op, men vernietigt ze.

Nog steeds vanuit de personalistische visie zou ik een woord willen zeggen over de democratische vrijheid zijn geweten te volgen binnen een pluralistische maatschappij: het is evident dat de vrijheid van een individu in een gemeenschap eindigt bij het schaden van een ander mens - medelid; het vernietigen van het leven is zeker de uiterste vorm van schade!
Om het met de woorden van Renaer (2) te verduidelijken: «de redenering van het «privacy principe» komt hier op neer dat abortus een private aangelegenheid is omdat het recht om een kind te hebben binnen de private belangensfeer ligt. Het is inderdaad de persoonlijke verantwoordelijkheid van de ouders te beslissen of ze kinderen zullen hebben en hoeveel kinderen ze verlangen te hebben. Maar de private of persoonlijke beslissing situeert zich vóór het begin van de zwangerschap. Eens dat een zwangerschap tot stand is gekomen, dat wil zeggen dat er een menselijk wezen in wording is, kan men bezwaarlijk zeggen dat dit een private aangelegenheid blijft; dit menselijk wezen in wording, moet door de gemeenschap beschermd worden».

II. De globalistische visie

Tegenover de personalistische visie stelt men thans de globale visie, sommigen spreken van «cosmische ethiek»: het leven is een verschijnsel, «un phénomène» dat wetenschappelijk beheerd dient te worden; de persoon is een draad in het weefsel van het mensdom. Het individu heeft die waarde die anderen bereid zijn hem te willen toekennen wegens interpersonele en sociale relaties, of wegens psychische onderligger.

Dit relativeren van de absolute waarde van de menselijke persoon bevalt onze hedonistische maatschappij: een ongewenst kind is lastiger dan een abortus, een gehandikaptenzorg is lastiger dan prenatale diagnose en zwangerschapsinterruptie (They die unseen); een tegenstander overtuigen is lastiger dan hem psychiatrisch of fysisch te vernietigen en stervensbegeleiding is lastiger dan actieve euthanasie.

Men is verwonderd dat er in onze samenleving nog zoveel weerstand blijft bestaan en nogmaals citeer ik Renaer: «de foetus is nog wel geen menselijke persoon in de volle zin; maar men ziet niet goed in hoe men, inzake levensrecht, een onderscheid kan maken tussen een volwaardig menselijke persoon en een in volle wording. Wil men een gradatie invoeren in de waarde die men eraan toekent dan ondergraaft men tegelijk het levensrecht van gezonde pasgeborenen die ook nog geen volwaardige menselijke personen zijn en a fortiori, van gehandikapten of mentaal achterlijken.»

Mijn uiteindelijke vraag is dan: naar welke maatschappij wil men overgaan door «le changement de société». Welk is de droomwereld die men nastreeft?
Hoopt men de liefde tot de medemens op te drijven door tienduizenden zo begeerde adoptiekinderen te vernietigen en tegelijkertijd miljoenen te investeren in enkele tientallen «genetic engineering» kinderen?
Hoopt men door een «demografische zelfmoord» het westen tot een Eden om te vormen? La nature a horreur du vide en andere volkeren zullen ons uit dit paradijs verdrijven.
Hoopt men het kwaad, het lijden en de dood definitief uit te schakelen en God overbodig te maken?

Mijnheer de Voorzitter, beste vrienden, ik dank u dat u willen luisteren hebt naar mijn standpunt, ik zou zeggen naar mijn belijdenis. Dit standpunt duldt geen «compromis over menselijk leven».
Om in sereniteit te besluiten citeer ik nogmaals McCormick (2) «Wees attent dat iemand, van wie men meent dat hij objectief verkeerd handelt, met de beste morele intenties kan bezield zijn».

Bibliographie

1. J. Janssens — Procreatie versus reproductie
   St. Lucas tijdschrift nr. 4 - 1977.
2. M. Renaer — De waarde van een mens in wording
   Horizonreeks (Davidsfonds) nr. 58-1984-3.
3. P. Simon — De la vie avant toute chose
   Editions Mazarine Paris.
4. Jacques Attali — raadgever van President Mitterand in, «L'avenir de la vie»
   Michel Salomon - Editions Seghers Paris.

«Dans la logique même du système industriel dans lequel nous nous trouvons, l'allongement de la durée de la vie n'est plus un objet souhaité pour la logique du pouvoir. Dès qu'on dépasse 60/65 ans, l'homme vit plus longtemps qu'il ne produit et il coûte cher à la société. Il est bien préférable que la machine humaine s'arrête brutalement plutôt qu'elle ne se déteriore progressivement ! On pourrait accepter l'idée d'un allongement de l'espérance de vie, à condition de rendre les vieux solvables et créer ainsi un marché. Je suis pour ma part, en tant que socialiste, contre l'allongement de la vie parceque c'est un leurre, un faux problème.
L'euthanasie sera un des instruments essentiels de nos sociétés futures».

* Colloqium van de Belgische Vereniging voor Medische Ethiek & Moraal - Brussel 30 november 1985.

Rond het sterven: ethiek, geloof en praktijk

Katholieke Artsen Vereniging
Medische Afdeling Thymgenootschap
Nijmegen. 16 maart 1985

Voorzitter J.A.J. Stevens plaatste alles rond de woorden «solidariteit» en «zorg».

Prof. dr. A.G.M. van Melsen behandelde: **de verbroken verbinding veranderde opvatting over de dood.**
De emeritus hoogleraar wijsbegeerte, stelde dat het moeilijker is na te denken over de dood dan over menselijk bestaan, werkelijkheid, kennis, tijd, stof, geest enz. omdat we al deze zaken op de een of de andere wijze beleefd hebben; de dood echter niet.
Er is daarenboven een onmetelijk verschil tussen de dood als algemeen verschijnsel, de dood van een dierbare, en de eigen dood.
De traditie, ook de christelijke, leert het persoonlijk voortbestaan na de dood: «In Paradisium ducant te angeli». Doch de begrafenisliturgie beantwoordt soms meer en meer aan een psychologische behoefte dan als uitdrukking van een gezamelijk beleden geloof.

Veranderingen in de kultuur

Welke veranderingen in de kultuur hebben bijgedragen om de dood een andere plaats in het leven te geven?
Meer en meer treedt de dood op als het natuurlijke einde van een **verouderingsproces**, de dood verschijnt meer en meer op het einde van een actief leven (±75 j.).
Bij jonge mensen spreekt de katholieke aanbeveling aan de dood te denken minder aan dan de raad van Epicurus.
Het geloof neemt voor veel gelovigen een beduidend minder centrale plaats in dan vroeger, voor de 17e eeuw, zonder materiële welvaart en beter medische voorzieningen. Toen vroeg de aardse situatie met haar ongerechtigheden en ellede om een boven deze wereld uitgaande gerechtigheid (*«laatste oordeel»*) en om een nieuw leven (*«het eeuwige»*) niet onderworpen aan de materiële en geestelijke beperktheden, culminerend in de dood.

De ontwikkeling van de empirische wetenschap heeft geleidelijk alles tot object van de wetenschap gemaakt ook het geloven van mensen en de inhoud van dit geloof. Theoretische beginselen blijven als veronderstellingen natuurlijk wel nodig, maar zij vereisen empirische verificatie of in elk geval het bestand zijn tegen empirische falsificatie. Daardoor ontstaat een geestesklimaat dat afkerig is van niet te verifiëren zaken zoals het veronderstelde voortbestaan na de dood. De idee van een geslaagde wetenschappelijke verklaring heft het mysterie op.

Omgaan met de dood

De dood verschijnt steeds meer als het onomkeerbaar einde van een voltooid en zich afwikkelend leven, biologisch verklaarbaar, waaraan weinig mysterieus is. De dood op jongere leeftijd hoort er echter niet te zijn...

In theologische kring wordt het voortbestaan van de ziel minder beklemtoond dan de opstanding uit de doden. Als de dood onontkoombaar is dan zal een activistische cultuur als de onze, die zich zo inzet nood uit te bannen, onder aanvaarding van het onontkoombare er alles aan doen de dood terug te dringen tot waar hij behoort, namelijk aan het «natuurlijke» einde van het biologisch leven. Daarbij loopt de geneeskunde in de pas met de algemene sociale zorg goede levenscondities voor bejaarden te scheppen. De dood markeert het uiteindelijke falen van alle menselijk kunnen. De dood stelt de geneesheer voor zijn medische onmacht en (misschien) zijn onvermogen met de betrokken zieke over diens naderend levenseinde te spreken. Het grote succes van de actieve geneeskunde heeft het sterven tot «een falen» gemaakt.

De activistische kultuur wil het sterven in de greep hebben en de stervensnood verlichten, vandaar het beklemtonen van stervensbegeleiding en het rouwproces van de nabestaanden door al dan niet professionele hulpverleners.

In dit licht komen discussies over euthanasie.
Hoe kunnen wij zowel het geestelijk als het lichamelijk lijden verzachten? Hoe kunnen we bewerken dat mensen zo bewust mogelijk het einde van hun leven meemaken en dit tot op een zekere hoogte dan ook zelf kiezen? Staat een gelovig zicht op de dood hiermee in volstrekte tegenstelling? Hoe stelt zich het hedendaags geestesklimaat ten opzichte van een gelovige visie?

Geloof en moderne kultuur

Achteraf bezien had de houding van de kerk niet zo afwijzend behoeven te zijn tegenover de wetenschap. Dit blijkt uit de huidige christelijke houding tegenover een wereldbeeld dat ten tijde van Galilei veroordeeld werd.

Veranderingen in de bestaanscondities van de mens, die zich sedert de 17e eeuw hebben voorgedaan, vormen geen reden de klassieke visie op de dood als overgang naar een ander leven te verwerpen. En al is aan veel lijden en nood thans iets te doen, lijden en nood zijn er nog altijd. Dat onze wetenschappelijk-technische cultuur het geloof wel grotendeels heeft losgelaten zou als een aberratie beschouwd moeten worden.

Men bewijst het godsgeloof waarlijk geen goede dienst met het te funderen op of plausibel te laten zijn vanwege de kleinheid van de mens. God is groot genoeg om ook een tot volwassenheid gekomen mensheid niet in de weg te staan. Het moge waar zijn dat nood leert bidden, het zou kwalijk zijn als **slechts** nood leert bidden.

Is menselijke voorzienigheid in strijd met goddelijke voorzienigheid? hierop antwoordde Thomas van Aquino: «Vergeleken met andere wezens valt het redelijk schepsel op een meer eminente wijze onder de goddelijke voorzienigheid, namelijk in zoverre het voor zich zelf en voor anderen voorzieningen moet treffen».

De gelovige visie op de dood

Als de mens zulk een plaats inneemt in Gods voorzienigheid dan valt het moeilijk aan te nemen dat mensen in Gods ogen slechts instrumenten zijn, na gebruik weg te werpen.

Het is natuurlijk waar dat de wetenschappelijke geesteshouding ons minder gevoelig gemaakt heeft voor de diepte van het mysterie van het menselijk bestaan. Kritische reflexie laat zien dat wetenschappelijke verklaringen bepaalde relaties duidelijk maken zodat iets dat eerst mysterieus voorkwam dit nu niet meer is, maar daarmee is het mysterie zelf niet verdwenen, eerder verdiept.

De vraag naar de zin van het bestaan en naar de zin van de dood komen binnen de biologie niet aan bod. Ook het mysterie van de levende natuur blijft, ook nadat biologische verklaringen het ontstaan en functioneren van levende wezens hebben duidelijk gemaakt.

Wie gevoelig blijft voor het mysterie van de werkelijkheid van natuur en mens, zal ook gevoelig blijven voor gelovige visies, zij het op kritische wijze.

Mysteries liggen enerzijds aan de kern van ons bestaan en anderzijds aan de grens van ons kennen. Geloofsvisies met betrekking op het mysterie van ons bestaan, bewegen zich wel aan de grenzen van ons verstandelijk kennisvermogen, maar zijn schakelen die niet uit.

Onze op wetenschap en doeltreffende techniek toegepaste rationaliteit met niet verifieerbare zaken kan niet goed weg: in Jezus'boodschap horen we — niet incidenteel, maar voortdurend — verwijzingen naar God en het eeuwige leven, bevestigd in verrijzenisverhalen.

Consequenties van de gelovige visie op het sterven

De **gelovige** visie op het sterven houdt niet in hetgeen vanzelfsprekend is:

1. nood naar vermogen te lenigen
2. aardse leven heeft een intrensieke waarde
3. elke levensfase heeft zijn eigen belang met haar eigen mogelijkheden en beperktheden. Trouwens ook als de dood te vroeg onverwachts toeslaat kan het leven voltooid zijn, vooral als het gaat om iemand die zich bewust is midden in het leven de dood te kunnen verwachten.
4. menselijke zorg de pijn van het sterven te verzachten en de dood naar vermogen een «goede» dood te laten zijn.

Voor de gelovige visie op de dood schijnt het belangrijkste: de gelovige visie niet onderdrukken: «de beleving van de gelovige visie op het sterven».
De gedachte dat het heilzaam is aan de eigen dood te denken, blijft derhalve actueel, niet als afschrikking maar als aansporing de gegeven mogelijkheden van elke dag goed te benutten. Deze «wereldse» wijsheid is ook een geloofswijsheid voor wie zijn leven in Gods handen weet.

«De beleving van de gelovige visie op sterven» zullen pastoor of familie vaak niet of nauwelijks present durven stellen, bang iets op te dringen. Zo blijft ze vaak onbesproken.

Zou de eigenlijke moeilijkheid de gelovige visie op de dood present te stellen niet daarvan komen dat zij ook in het leven zo weinig present is?
De gevoeligheid voor het mysterie van de dood moet in het leven van de geloofsgemeenschap regelmatig ter sprake gebracht worden, terughoudend in «beelden» maar niet terughoudend in de verwijzing naar het mysterie zelf, niet slechts terwille van de visie op **de** dood, maar ook terwille van de visie op het leven, want deze twee zijn onvermijdelijk met elkaar verbonden.

Wij bedanken volgende ere-leden:

Dr De Beukelaar A. - Bredabaan 648 - Merksem
Dr De Schepper Paul - Hendrik Heymanplein 12 - Sint-Niklaas
Dr Kluyskens J. - Krijgslaan 21 - Gent
Dr Verstraete - Oude Houtlei 123 - Gent

Belgische Geneesherenvereniging Sint-Lucas

(Vereniging zonder winstgevend doel)

Algemeen Voorzitter: Prof. Dr. Lederer
Algemeen Secretariaat: Haachtsesteenweg 8 - 1030 Brussel
Tel.: 219.14.66
P.C.: 000-0321178-11

Het Verbond Sint-Lucas

Voorzitter : Dr. P. Deschepper — Sekretaris : Dr. G. Vandenberghe

---

De Gilden

Geneesherenvereniging Sint-Lucas Aalst, Overhammedreef 16 - 9300 Aalst.

Geneesherenvereniging Sint-Lucas Antwerpen, Bethaniëlei 1 - 2128 Sint-Job-in 't Goor.

Geneesherenvereniging Sint-Lucas Antwerpen, Van Schoonbekestraat 11 - 2018 Antwerpen

Geneesherenvereniging Sint-Lucas Brugge, Koning Albertlaan 2 - 8201 St Michiels

Geneesherenvereniging Sint-Lucas Gent, Patijntjestraat 54 - 9000 Gent

Geneesherenvereniging Sint-Lucas Sint-Niklaas, H. Heymansplein 12 - 2700 St-Niklaas-Waas.

Medicus Mundi

Algemeen Secretariaat : Sint Lambrechts Woluwelaan 78 - 1200 Brussel
Telefoon : 736.18.31 — P.C.R. 000-0038082-58

PROPAGEER UW TIJDSCHRIFT

700 F op P.R. nr. 000-0321178-11
Haachtsesteenweg 8 - 1030 Brussel